

Конференција:

**„Привреда Републике Српске од 2019. до 2022. године –
дијалог за будућност“**

**НАЦРТ СМЈЕРНИЦА ЗА РАЗВОЈ ПРИВРЕДЕ
/РАДНИ МАТЕРИЈАЛ/**

септембар, 2018. године

Садржај

УВОД.....	1
ОПШТЕ МЈЕРЕ.....	2
СЕКТОРСКЕ МЈЕРЕ.....	6
Пољопривреда и прехранбена индустрија.....	6
Дрвопрерађивачка индустрија.....	8
Информационо-комуникационе технологије.....	11
Туризам.....	14
Металска и електро индустрија.....	19
Текстил, кожа и обућа.....	22

УВОД

Влада Републике Српске и Унија удружења послодаваца Републике Српске 10. децембра 2017. године су закључили „Меморандум о заједничким политикама за период 2018-2020. година.“

Један од договорених корака у поменутом документу јесте и израда Смјерница за развој привреде Републике Српске, а на начин да се кроз директан разговор са привредницима и представницима ресорних институција Републике Српске настави започети дијалог, али кроз детаљну анализу кључних привредних сектора и приједлог кључних мјера које би требале да допринесу повећању технолошког развоја привреде, извоза и плата запослених.

У складу са наведеним, Влада Републике Српске је формирала радну групу за израду поменутих смјерница, у коју су укључени представници ресорних министарстава, Уније удружења послодаваца Републике Српске, Привредне коморе Републике Српске, те Занатско-предузетничке коморе.

У врло кратком року су организоване јавне расправе представника Владиних институција, привредника и академске заједнице за шест привредних сектора: пољопривреда и прехранбена индустрија; дрвопрерада; металска и електро индустрија, те текстил, кожа и обућа, а поред традиционалних привредних грана, као гране са значајним потенцијалом, препознате су и информационо-комуникационе технологије и туризам.

На основу ових консултација, проистекао је први нацрт смјерница за развој привреде Републике Српске, при чему је идентификовано да је одређени број мјера заједнички за све секторе и оне су издвојене под појмом „опште мјере“, док су за сваки сектор појединачно дефинисане мјере које се тичу сваког од њих.

Овај почетни материјал чини окосницу за рад Конференције „Привреда Републике Српске од 2019. до 2022. године – дијалог за будућност“ чији је циљ да, на основу првог нацрта смјерница, кроз додатне консултације и дијалог дођемо до разрађених и додатних приједлога за развој привреде Републике Српске. Усаглашени приједлози након тога требају постати основ за ускућивање у кључне стратешке развојне документе Републике Српске.

ОПШТЕ МЈЕРЕ

➤ Смањење опорезивања рада

Укупно оптерећење порезима и доприносима у наредном периоду свести на ниво из 2008. године у складу са Меморандумом о заједничким политикама Владе Републике Српске и Уније удружења послодаваца. Кључни разлог за ову мјеру је изражен недостатак радне снаге због одласка у иностранство усљед ниских плата. Значајније повећање плата, као начин задржавања оне категорије становништва која је спремна да остане, је могуће уз помоћ државе.

➤ Подршка запошљавању

Подстицаји за новоотворена радна мјеста кроз пројекат подршке запошљавању са Свјетском банком. Све остале подстицаје укинути, како би се спријечила злоупотреба.

➤ Реформа Завода за запошљавање

Завод треба бити у пуној функцији посредовања у запошљавању и спровођења мјера активне политике запошљавања. Укинути посебно евидентирање лица која активно траже посао од оних који су на евиденцији Завода ради остваривања других права, а остваривање права на бесплатно здравствено осигурање пренијети на Фонд здравственог осигурања. Послодавцима обезбиједити спискове незапослених, а незапослени радници који одбију посао ће бити брисани са евиденције Завода. Ово извршити у фазама у складу са Меморандумом.

Завод за запошљавање треба да, у сарадњи са стручном службом школе (педагози, психолози и социјални радници), врши и послове професионалне оријентације. Промоцију занимања треба да ради Завод, а свака школа да има особе задужене за помоћ у избору занимања.

➤ **Подстицаји за увођење нових технологија**

Пореске олакшице или други начин подстицаја

➤ **Подстицаји за реинвестирање**

Измјена Закона о порезу на добит у дијелу који се односи на ослобађање опорезивања реинвестиране добити.

✓ **Реформа образовање**

Средње образовање

Уписну политику за средње школе креирати у складу са потребама послодаваца.

Уложити у опремање средњих школа кроз покретање посебног програма, који ће заједнички финансирати Влада Републике Српске, послодавци, локалне заједнице, донатори.

Оснажити практичну наставу кроз могућност плаћања ученика који су на пракси код послодаваца, уз уговор између школе и послодавца.

Промјена начина стипендирања средњошколаца (кроз посебан фокус на дефицитарна занимања, резултат у току образовања, поврата стипендија и усаглашавање додјеле стипендија са различитих нивоа).

Високо образовање

- Утврдити концепт управљања, организације и дјеловања универзитета са циљем значајнијег ангажовања универзитета на развоју науке, технологије и привреде.
- Утврдити економску оправданост појединих факултета и извршити реорганизацију, а у складу са потребама привреде и друштва.
- Уписну политику суштински измијенити кроз већу ангажованост високошколских установа у смислу реалних анализа када је ријеч о планирању уписа и креирању нових студијских програма.
- Промијенити начин финансирања факултета из буџета на начин да се финансирају само они студијских програми који су потребни

тржишту рада, а остале препустити високошколској установи на одлуку – да ли ће их изводити за самофинансирајуће студенте или ће трошкове њиховог извођења покрити властитим приходима.

- Иновирати студијске програме уз јасну диференцијацију академских и струковних студија и ускладити их са потребама тржишта рада;
- Повећати број часова практичне наставе на свим студијским програмима;
- Креирати ефикасне механизме контроле кориштења буџетских средстава;
- Пооштрити услове за избор у звање академског особља, тј. успоставити систем обавезне континуиране професионалне обуке;
- Примењити већ прописани систем плаћања академског особља, којим се дио зараде остварује путем научно-истраживачког рада;
- Остварити већу ефикасност студирања/студирање у року повећањем школарина за студенте понављаче; односно увођењем губљења права на буџетско (су)финансирање у случају слабих резултата у студирању;
- Редифинисати начин стипендирања, да буде оријентисан према квалитету и друштвено оправдан (поврат средстава друштву);
- Стимулисати и промовисати квалитет на начин да се приликом уписа на факултете који се финансирају из буџета води рачуна о посједовању минималних знања потребних за упис;
- Повезивати високо образовање са научноистраживачким радом и привредом кроз посебан програм.

➤ **Реформа инспекција**

Обједињавање инспекција свих нивоа власти Републике Српске (локалног и републичког) у Инспекторат Републике Српске, како не би било преклапања надлежности и некоординисаног приступа, а у циљу смањења сиве економије и олакшања пословања привреди

➤ **Подизање стручних компетенција привредника**

- У сарадњи са академском заједницом, као и међународним институцијама (EBRD, WB и др.) покренути програме подршке малим и средњим предузећима у циљу подизања вјештина управљања

(у областима управљања људским ресурсима, финансијама, проналаску тржишта, маркетингу, друштвено-одговорном пословању и сарадњи са друштвеном заједницом, еколошка свијест, итд) са крајњим циљем подизања конкурентности, бржег развоја, припреме за смјену генерација и интернационализације домаћих предузећа.

- Покренути програм за финансирање пројеката у интересу развоја привредних друштава и факултета за које заједно аплицирају
- **Промоција добрих примјера и пракси из привреде путем различите врста медија**

СЕКТОРСКЕ МЈЕРЕ

Пољопривреда и прехранбена индустрија

Циљ: Системски и ефикасно подржана домаћа примарна пољопривредна производња и прехранбена индустрија у циљу подизања конкуретности сектора

Ограничења:

- Систем подстицаја није довољно ефикасан
- Није раздвојена социјална компонента подршке руралним подручјима од системске подршке пољопривредним произвођачима
- Подршка развоју села би требала да обједини више области (задруге, инфраструктура, водоснабдијевање, здравствена заштита, итд.)
- Недовољно је увезана домаћа пољопривредна производња са домаћом прехранбеном индустријом
- Ветеринарска служба није довољно ефикасна, на начин да пружи системску и квалитетну подршку цијелом сектору
- Недовољна технолошка развијеност пољопривреде
- Недостатак лабораторија, односно акредитованих лабораторијских метода

ПРИЈЕДЛОГ КЉУЧНИХ МЈЕРА:

- ✓ Увести информациони систем за идентификацију земљишних парцела као основни предуслов за праћење реализације подстицаја по хектару пријављене површине
- ✓ Успоставити систем идентификације животиња као основ за планирање подстицаја по квалитетнијем принципу / подстицаја по грлу
- ✓ Успоставити систем праћења резултата пољопривредних газдинстава и на бази тих података анализирати оправданост подстицања одређених култура
- ✓ Повећати подстицаје за капиталне инвестиције у пољопривреди
- ✓ Увезати домаћу примарну производњу и домаћу прехамбену индустрију, на начин да се подстицај даје прерађивачима када купују домаћу сировину
- ✓ Дефинисати други стуб аграрног буџета за рурални развој
- ✓ Наставити активности на изради Закона о подстицајима
- ✓ Унаприједити стање у ветеринарској служби
- ✓ Ажурирати Акциони план за спровођење стратешких мјера за развој пољопривреде и руралних подручја
- ✓ Иницирати мјере заштите домаће производње и унапређење спољно-трговинског пословања
- ✓ Успоставити системски дијалог и сарадњу између представника привреде, науке и министарства
- ✓ Увести дестимулативну пореску политику за земљу која се не обрађује
- ✓ Унаприједити сарадњу пољопривредних произвођача и образовних институција
- ✓ Ријешити питање лабораторија за сертификацију

Дрвопрерађивачка индустрија

Циљ: Дрвопрерађивачка индустрија коју чине дрвопрерађивачи са високим степеном обраде, извозно оријентисана, савремених технологија са квалитетним и добро плаћеним кадром.

Ограничења

- Расподјела дрвних сортимената на терену се не поштују, што финалним дрвопрерађивачима не даје сигурност у снабдијевању довољним количинама сировине, и поред постојања критеријума на основу којих се треба доступна сировина распоређивати,
- Несигурност у динамику испоруке уговорених количина сировине усљед непоштовања одлука Владе на терену
- Неконтролисани извоз високовриједне сировине
- Недостатак квалитетног кадра (нпр. техничар дрвопрераде, дипломирани инжењери, смјер прерада дрвета).
- Недостатак осталих мјера подршке:
 - Недостатак подршке извозницима кроз обезбеђење услуга осигурања потраживања из иностранства
 - Недостатак подстицајних мјера за извоз
 - Борба против нелојалне конкуренције

ПРИЈЕДЛОГ МЈЕРА:

Основне мјере:

- ✓ **Потписивање Оквирних уговора за временски период од 5 година са најзначајнијим дрвопрерађивачима високог степена финализације, а у складу са важећим критеријумима за расподјелу дрвних сортимената.**
- ✓ **Израдити усаглашени план расподјеле шумских дрвних сортимената и контролисати његову реализацију од стране Владе РС сходно Одлуци о утврђивању критеријума и начина расподјеле шумских дрвних сортимената („Службени гласник Републике Српске“, број 103/16)**
- ✓ **ЈП „Шуме Републике Српске“ а.д. Соколац да обавезно доставља Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде мјесечне извјештаје о уговореним и реализованим количинама шумских дрвних сортимената.**
- ✓ **Стриктно поштовање уговорених обавеза када је у питању испорука шумских дрвних сортимената (динамика и квалитет), са једне стране и редовно плаћање са друге стране. Санкције према непоштовању уговора према одговорним у ЈП „Шуме Републике Српске“ а.д. Соколац и дрвопрерађивачима (одузимање количина шумских дрвних сортимената или раскидање уговора).**
- ✓ **Јавно објављивање података о дрвопрерађивачима, који су бодовани приликом утврђивања и расподјеле количина шумских дрвних сортимената: остварени промет, број запослених, списак купаца, остварени извоз и остали подаци на основу којих је извршено бодовање дрвопрерађивача, склопљени уговори, динамика испоруке по мјесецима и кварталима, уз остале податке (нпр. дуговања и сл.).**
- ✓ **Истрајати на иницијативи Владе Српске и ФБиХ у смислу системског приступа забрани извоза сировине**
- ✓ **Промјена уписне политике**

- ✓ **Промоција и стипендирање сљедећих занимања:** техничар дрвопрераде (Школа ученика у привреди) и дипломирани инжињер прераде дрвета при Шумарском факултету, смјер „прерада дрвета“)

Остале мјере:

- Осигурати сигурност наплате потраживања (нпр. кроз сарадњу са неким од осигуравајућих друштава које би вршило услуге осигурања потраживања из иностранства, нпр. „HERMES“ осигурање у СР Немачкој)
- Појачати активност инспекција у циљу смањења сиве економије (провјеравати тачност достављених података од стране фирми)
- Подржати развој кластера

Информационо-комуникационе технологије

Циљ: ИТ сектор као један од кључних носилаца привредног развоја Републике Српске (због доприноса технолошком развоју, извозу и платама и општој конкурентности привреде), конкурентан и препознатљив са властитим производом изван БиХ

Ограничења:

- **Недостатак квалитетног кадра**

- Школски систем (основно, средње и високо образовање) не прати потребе савременог тржишта због тога што:
 - Програми се недовољно прилагођавају потребама привреде
 - Недостатак практичне наставе примјенљиве у привреди
- Систем подршке кроз стипендије није адекватно усмјерен према кључним циљевима (нпр. просјек за стипендије не може да има исти статус код тежих и дефицитарних факултета)
- Високошколске установе у овој области не могу задржати квалитетан кадар због ниских плата будући да није развијена компонента рада високошколских установа која подразумијева рад са привредом на комерцијалној основи
- Недостатак системске и јаке везе између приватног и академског сектора
- Недовољно раздвојен научно-истраживачки рад на факултетима и студијски програми који треба да продукују усвајање примјенљивих знања

- **Недостатак инвестиција**

- нема довољно пројеката у овом сектору (посебно оних које покреће држава), а посебно кроз изградњу е-сервиса који могу да донесу значајније уштеде грађанима, држави и привреди тј. недостаје дугорочни план инвестиција државе у овој области, уз изградњу интегрисане ИКТ инфраструктуре државне управе
- недовољно кориштење преференцијалног статуса домаћег производа

- **Системска подршка сектору**

- недовољно препознат значај домаћих ИКТ компанија и њихових извозних потенцијала – статус производње софтверских рјешења (виши ниво услуге изједначен са другим производима знатно нижег нивоа услуге.)
- недовољно препознат значај компанија, а тиме и мјере подршке, које своју добит троше у Републици Српској и то посебно у развој
- Непрепознавање потенцијала кластеризације ИКТ компанија

ПРИЈЕДЛОГ МЈЕРА:

Основне мјере:

- ✓ **Покренути неколико кључних државних ИТ пројеката (са циљем изградње интегрисане ИКТ инфраструктуре на свим нивоима власти у Српској као основе за дигитализацију) у извођењу домаћих компанија, како би произвели домаћи производ који може бити конкурентан у иностранству, а истовремено кроз те пројекте подигли ниво знања домаћих стручњака**
- ✓ **Што брже увођење e-government инфраструктуре и сервиса**
- ✓ **Системски приступити сектору**
 - С озбиром на потенцијал сектора, поставити га као једног од стратешких сектора за развој, те у том контексту основати ново министарство надлежно за технологије, дигитализацију и иновације које ће бити иницијатор и координатор свих активности
 - Формирати ефикасно оперативно-техничко тијело, задужено за имплементацију eGovernment сервиса које ће бити одговорно директно предједнику Владе, а по узору на добре праксе земаља са високим степеном развијености eGovernment услуга
 - ускладити и дефинисати стимулативну пореску политику на начин да се стимулише развој овог сектора (уважавајући брзи поврат средстава овог сектора с озбиром на тенденцију раста, висину плата и годишњих прихода). Посебне пореске олакшице или други видови подршке за start-up-ове, пореске олакшице за улагања у истраживање и развој, укинути неопотребна оптерећења (нпр. еколошка такса, такса за шуме и сл.)

- ✓ Дефинисати критеријуме за избор понуђача који ће преопознати компаративне предности домаћих привредника (преференцијални статус домаћих компанија)
- ✓ Адекватна покривеност цијеле територије Републике Српске и грађана интернетом
- ✓ Ширење оптичког интернета и увођење 4G и 5G мреже
- ✓ Привлачење и отварање развојних центара познатих страних ИТ компанија
- ✓ Што брже увођење интероперабилних софтверских рјешења у јавна предузећа са циљем оптимизације пословања
- ✓ Успоставити систем редовне комуникације академске заједнице и привреде уз координацију Министарства науке и технологије/ министарства задуженог за технологије, дигитализацију и иновације - развијање института, развојних центара
- ✓ Оснивање ИТ кластера и повјеравање одређених сегмената пројекта дигитализације кластеру
- Омогућити преквалификацију других струка за ИКТ специјалисте који ће омогућити ефикасну примјену ИКТ технологија у својим изворним струкама
- Ревидирати и ускладити са потребама привреде програме на ЕТФ и сродним факултетима
- Јачање стручних ИТ кадрова самих факултета, пошто они постају уско грло развоја (јачање образовног кадра по вертикали школовања, довођење гостујућих професора за критичне дисциплине које постају глобални тренд, а код нас се слабо изучавају)
- Спровођење Smart City концепта у градовима и општинама којим би се омогућиле побољшане услуге грађанима и уштеде за локалне буџете
- Успоставити двогодишњи студиј за оне који ће бити неопходни директно тржишту (студиј који није академски), при чему је паралелно потребно развијати квалитетне студијске програме за друге врсте потреба привреде (академски студиј)

- Стимулисати извоз ове гране с обзиром на њен допринос укупном развоју Републике Српске
 - Ријешити техничке баријере за излазак овог сектора на инотржиште
 - У дужем року системски пружити подршку сектору за излазак на инотржиште

Туризам

Циљ: Изузетан природни потенцијал ставити у функцију туристичке понуде и ускладити га са модерним захтјевима свјетског тржишта

ГРАНА ИМА ИЗУЗЕТАН ПОТЕНЦИЈАЛ

- природна богатства (термо-минерални извори, национални паркови, олимпијска планина, кањони, ријеке, потенцијали за лов и риболов...)
- јефтине и квалитетне здравствене услуге као потенцијал здравственог туризма Републике Српске и истовремено рестриктивни услови за рехабилитацију у окружењу
- близина емитивних тржишта (европско тржиште са посебним освртом на потенцијал дијаспоре)
- остала понуда (гастрономија, културно и историјско наслеђе, са посебним акцентом на вјерски туризам)
- недовољна туристичка валоризација потенцијала у сврху креирања допадљивих туристичких производа

Ограничења:

- Системска
 - Несуклађеност стратешких праваца развоја различитих области у сврху одређивања приоритета, према чему би се дефинисале и ускладине мјере и активности различитих сектора (посебно оне које се тичу заштите природних богатстава и сходно томе и потенцијала за развој туризма).
 - Недовољан број интегрисаних туристичких садржаја, што је захтјев савременог туристе (ово се односи на унутрашњу понуду, али и

понуду са земљама окружења гдје се инсистира на регионалној повезаности туристичких дестинација)

- Просторно-плански мјере у туристички атрактивним подручјима не прате ову грану (што утиче на цјелокупан туристички дојам захтјевних инотуриста који показују интерес и долазе у Српску)
- Нема довољне подршке са локалног нивоа, која је препозната као један од кључних актера у овом сектору (јаче опредјељење локалних заједница за развој туризма и туристичке понуде у својим општинама/градовима)
- Недовољно средстава за квалитетну, обједињену и брендирану савремену промоцију туризма Републике Српске у иностранству
- Развој рецептивног туризма у почетним фазама
- Георгафско поријекло производа није ријешено
- Поједини сегменти правног оквира нису довољно усклађени (област ловства, регистрација и праћење рада удружења (клубова))

• Кадрови

- У појединим срединама које имају потенцијал за развој туризма средње образовање не одговара потребама привреде
- Средње и високо образовање у овој области додатно ускладити са савременим захтјевима (стандард занимања подразумијева да саврмени туриста захтјева и саврмени квалитет услуге, ово се односи на сва занимања у овом сектору ... конобари, кухари, туристички водичи, али и руководиоци дестинација у смислу менаџерских способности)
- Недостатак квалитетне практичне наставе
- Недостатак радне снаге због сезонских радова у иностранству
- Недостатак специјализованих кадрова из области логистике туризма (нпр. одржавања жичара и ски лифтова)

• Инфраструктура

- И поред значајних улагања, још увијек недовољна инфраструктура за захтјевног међународног туристу (аеродроми, аутопутеви, али и инфраструктура у локалним срединама за која нису потребна изузетно велика улагања)

• Финансије

- Употреба боравишне таксе. Износи који се додјељују локалним заједницама често нису употребљени са видљивим ефектима.

- **Комерцијална инвестициона улагања**
 - Потенцијална инвестициона понуда (за домаће и стране улагаче) постоји, али није финализована на начин да је пројектно дефинисана и разрађена.

ПРИЈЕДЛОГ МЈЕРА:

Основне мјере:

- ✓ **Унапредити саобраћајну инфраструктуру (посебно друмски и авио саобраћај). Поред великих инфраструктурних пројеката, локалне инфраструктурне пројекте у оним срединама гдје постоји значајан туристички потенцијал ставити у приоритет**
- ✓ **Комплетирати садржај туристичке супраструктуре у свим дестинацијама које имају туристички потенцијал.**
- ✓ **Финализовати таргетирање кључних области у туризму у појединим регионима и дефинисати мјере подршке. Ово ускладити са стратешким правцима развоја осталих сектора (нпр. енергетика)**
- ✓ **Дефинисати кључне инвестиционе туристичке пројекте и задужити надлежне да раде на њиховој припреми и реализацији (јасно дефинисани сви елементи понуде) са крајњим циљем понуде, како домаћим тако и страним инвеститорима. ОВОМЕ ПРИСТУПИТИ ПРОГРАМСКИ са циљем промоције потенцијалних инвестиција у туристичке производе како на домаћем, тако и на инотржишту.**

- **Јахорина**

Постојећи Мастер план анализирати и размотрити или његово ревидирање или доношење новог, са циљем привлачења инвеститора за изградњу новог дијела скијалишта на Јахорини у подручјима ЗОНА 1 и ЗОНА 2.

У међувремену иницирати активности предложене у постојећем плану које могу бити реализоване, првенствено оне које су везане за продужење сезоне

- **Национални паркови са акцентом на „ДРИНА“ и „СУТЈЕСКА“**

привлачење инвеститора у угоститељске објекте за смјештај и туристичку инфраструктуру у парковима на бази концесије. Нпр. давање

под концесију хотела Сутјеска. У том контексту размотити и могућност да предузетници буду концесионари.

- Термоминералне воде (бањски туризам)
јасно дефинисати потенцијалне пројекте, са чистим власничким односима јасним понудама према инвеститорима
- Остали потенцијални пројекти
(хотели са конгресним салама у појединим градовима, кампови у појединим подручјима; дати подршку у проналажењу партнера и оним привредницима који су започели инвестицију, а не могу је завршити)
- ✓ Дефинисати механизам који би осигурао да локалне заједнице развију капацитете за праћење и давање пуне подршке реализацији инвестиционих пројеката из сектора туризма од почетка до краја
- ✓ Размотрити тренутни систем употребе боравишне таксе са циљем обезбјеђивања средстава за озбиљнију промоцију
- ✓ Осмислити и реализовати снажну промотивну кампању за Републику Српску
- ✓ Интензивирати активности на дефинисању географског поријекла производа, у циљу боље промоције и брендирања Републике Српске
- Интензивирати активности на електронској евиденцији трустичког промета у Републици Српској
- Дати финансијску подршку сектору кроз:
 - Измјене Закона о порезу на добит да би капитална улагања у туризам имала исти статус као и капиталне инвестиције у производњу
 - Размотрити кредитне линије у туризму са дужим грејс периодом јер за поврат уложених средстава у туризам треба дужи временски период
- Подстакнути развој рецептивног туризма - Размотрити моделе у окружењу, а након тога дефинисати и примијенити властити модел
- Развити мјере за усавршавање и очување туристичког кадра на локалном нивоу (нпр. подстицај за сезонско запошљавање)

- **Развијати потенцијал еко и авантуристичког туризма.... неке од мјера:**
 - Омогућити изношење трофеја из Српске (у окружењу је могуће)
 - Извршити порибљавање потенцијалних подручја гдје је могуће, развијати риболовни туризам (нпр. Дрина и концесије на одређеном подручју)
- **Ојачати улогу инспекција** (посебно у области екологије и сиве економије). Приједлог: у оквиру Инспектората систематизовати позицију туристичког инспектора који би био специјализован за област туризма и комплементарних грана
- **Радити на повећању степена заштите броја локалитета како бисмо достигли ЕУ стандарде (тј. да је најмање 16% територије под одређеним степеном заштите).**
- **Завршити започети поступак поједностављена могућности откупа домаћих производа за потребе туризма**

Металска и електро индустрија

Циљ: Повећање конкурентности домаћих произвођача и њихових извозних перформанси

Ограничења:

- Низак ниво конкурентности усљед недовољних улагања у технолошки развој и едукацију управе и запослених (у различитим областима, као што је нпр. промоција и проналазак нових тржишта)
- Недостатак системских мјера за подстицање извоза, увођења нових технологија и иновација
- Неувезаност привредних субјеката у погледу сарадње код креирања финалног производа
- Недостатак властитих производа и брендова
- Недостатак квалитетног кадра и одлив истог
 - Основно образовање не ствара квалитетну основу за средње образовање
 - Средње образовање смјеровима, програмом, кадром и недостатком практичне наставе не одговара у потпуности потребама привреде
 - Неопремљеност средњих школа
 - Програми преквалификације нису увијек у систему школства већ су базирани на пројектима и ad hoc су нарави
 - Недовољна усмјереност средњих школа ка савременим токовима у смислу могућности самофинансирања
 - Недовољна увезаност високошколских установа и привреде
 - Систем стипендирања не даје резултате, иако се у њега улажу значајна средства

ПРИЈЕДЛОГ МЈЕРА:

На овај сектор се односе и мјере из општег дијела, уколико нису овдје специфично наведене.

Основне мјере:

- ✓ **Наставак континуираног смањење оптерећења пословања, а који се односе на фискалне и парафискалне намете**
- ✓ **Креирање системских мјера за подстицање извоза, увођења нових технологија и иновација**
- ✓ **Креирање конкретних програма промоције и наступа на иностраном тржишту**
- ✓ **Унапређење школског система**

Средње образовање

- ✓ **Смањити број смјерова у средњим школама и свести их само на по два смјера (машински техничар и обрађивач метала у случају средње машинске, слично и у средњој електро школи), а након тога надоградњу вршити или кроз праксу у фирмама или специјалистичке обуке**
- ✓ **Унаприједити квалитет образовања у средњим школама на начин да се увезу високошколске установе и средње школе тј. **обавезати наставнике средњих школа да сваке двије године обнављају и модернизују своја знања, полагају испите/обука на Машинском и Електро факултету за предмете које предају****
- ✓ **Пројекте преквалификације и остале пројекте подршке образовању вратити у формални систем образовања како би ефекти били системски и квалитетнији.**
- ✓ **Осмислити и реализовати програм преквалификације одраслих, који ће радити средње школе у вечерњим часовима (ово би био системски приступ, уз истовремену могућност додатних извора финансирања средњим школама)**

- ✓ Дефинисати програме праксе у сарадњи са привредницима (како би практична настава у привреди била добро осмишљена, квалитетно подржана од привредника и оријентисана према резултатима), уз отклањање недостатака у правном систему који тренутно практичну наставу отежавају

Високо образовање

- ✓ Успоставити чвршћу везу привреде и високошколских установа - успоставити центар/центре за подршку привреди (Центар за истраживање и развој) при Машинском и/или Електро факултету

Текстил, кожа и обућа

Циљ: Подићи ефикасност и конкурентност сектора кроз технолошки развој, развој конкурентне базне индустрије и развој властитог производа, брэнда

Ограничења:

- Низак ниво конкурентности усљед недовољних улагања у технолошки развој и едукацију управе и запослених (у различитим областима, као што је нпр. промоција и проналазак нових тржишта)
- Недостатак системских мјера за подстицање извоза домаћег брэнда, увођења нових технологија и иновација
- Недостатак властитих производа и брэндова
- Недостатак базне индустрије (готово сва сировина за сектор се увози (кожа, љепило, конац...итд))
- Неувезаност привредних субјеката у погледу сарадње код креирања финалног производа
- Недостатак кадра
 - Образовни систем тренутно нема кадар који може обучити раднике за потребе сектора (стари наставници раде као пензионисани наставници, али нису у могућности да се на основу тога добије сертификат)
 - Недостатак практичне наставе у фирмама
 - Недовољна заинтересованост кадра за рад у овом сектору
 - Честа одуствовања са посла
 - Лоша опремљеност средњих школа је дестимулативна за нове ђаке
 - Мале плате у сектору

ПРИЈЕДЛОГ МЈЕРА:

Основне мјере:

На овај сектор се односе и мјере из општег дијела, уколико нису овдје специфично наведене.

- ✓ **Наставак континуираног смањење оптерећења пословања, а који се односе на фискалне и парафискалне намете**
- ✓ **Креирање системских мјера за подстицање извоза домаћег производа, увођења нових технологија и иновација**
- ✓ **Подићи плате запосленима у сектору**
- ✓ **Дати подршку развоју одређене категорије властитог производа за који се процијени да може бити конкурентан, а послије тога дати подршку у његовој промоцији на иностраном тржишту**
- ✓ **Развој базне индустрије - идентификовати области у којима имамо потенцијал (за сада је извјесно да је то кожа и евентуално друге области за потребе обућарске индустрије), осмислити програм и тражити домаће или стране инвеститоре, уз евентуалне програме подршке**
- ✓ **Пројекат опремања средњих школа (као претходно наведено) уз истовремену промоцију занимања**
- ✓ **Практична настава у школама**
- ✓ **На годишњем нивоу утврђивати дефицитарност занимања уз редефинисање система стипендирања (циљано стипендирање, уз обавезу враћања стипендије кроз рад или финансијски)**
- ✓ **Креирање конкретних програма промоције и наступа на иностраном тржишту**
- ✓ **Домаћи привредници требају имати приоритет у јавним набавкама**
- ✓ **Оснажити програме у циљу буђења свијести домаћег потрошача за куповину наших производа**

Направити план провођења свих усаглашених мјера (и заједничких и секторских) са јасним терминима и задужењима и квартално детаљно извјештавати координационо тијело високог политичког и стручног нивоа (нпр. Економско-привредни савјет).